

מהמנטליות של הנפכה למנטליות של העמידה האיתנה והמאבק

עיסאם מח'ול*

הנפכה איננה עוד אירוע בהיסטוריה של העם הפלסטיני, אלא היא ההקשר שבו התרחשה ההיסטוריה הזו במשך יותר משישים שנים. ההיסטוריה המודרנית של העם הפלסטיני היא תמצית מאבקו המתמשך מתוך הכרה, להימלטות מהקשר זה, גם כשמאבק זה גובה מחיר כבד. הנפכה הייתה רעידת אדמה פוליטית אדירה בעוצמתה שחתרה "לבטל" את העם הפלסטיני, להעלים את זכויותיו ולהוריד אותו מבמת ההיסטוריה על ידי מחיקתו מן הזיכרון של המולדת ועל ידי מחיקת המולדת מזיכרונו.

רעידת אדמה אדירה זו הביאה לשינוי רדיקלי בדמוגרפיה ובגאוגרפיה של הארץ, ועיצבה מחדש את הטופוגרפיה הפוליטית, החברתית והכלכלית של פלסטין בפרט ושל המזרח התיכון בכלל, כל זאת כחלק ממזימה לדחוק את העם הפלסטיני ואת עמי האזור אל תוככי מנהרה חשוכה שאין לה סוף ואין ממנה שום מפלט. המוצא היחיד ממנה הוא אל האבדון, אל הייאוש, אל הכניעה לאסטרטגיות של כוחות האימפריאליזם, שישראל היא כלי בידיהם, ובכלל זאת אל הכניעה לתכניותיהם ולחמדנותם באזור.

הסוגיה הפלסטינית הפכה למערכה תמידית להשתחררות מן המנטליות של הנפכה ומתפיסת המובסות שהיא יצרה. היא הפכה למאבק בלתי פוסק להמרת המנטליות של חוסר האונים לנוכח העקירה מהמולדת, הנישול וההגליה במנטליות של האדרת המאבק הקיומי לדבקות באדמה ולתקיפת שורשים במולדת. התפתחות השאלה הפלסטינית במשך השנים התאפיינה במעבר מהלך הרוח של תסכול, של התמקדות בסעד לפליטים ושל גיבוש תכניות ליישובם במקומות הגלות אל המערכה על זכות השיבה. כמו כן היא התאפיינה במעבר מהלך הרוח של חוסר אונים מול הקנוניה הגדולה נגד העם הפלסטיני ושל אשליית ה"הקלה" המגיעה מהמשטרים הריאקציוניים הערביים, אל גיבוש האופציה הפלסטינית, אל השגת עצמאות ההחלטה ואל לידת הארגון לשחרור פלסטין (אש"ף), כנציג הלגיטימי הבלעדי של העם הזה. נציג אשר הספיק להיחלץ מתחת לעפר הנפכה, אך מצא את עצמו בפני התבוסה ועליבות המשטר הערבי הרשמי לאחר מפלת 1967, לאחר התנפצות האשליית שמשטר זה הצמיח ולאחר הסרת הכבלים שבהם כבל את השאלה הפלסטינית.

במאבקו למען חירותו כבש לעצמו העם הפלסטיני עמדה מיוחדת בפני עמי העולם וכוחות השחרור, וזכה לאמפתיה ולהזדהות בין-לאומית רחבת היקף, תוך כדי התמודדותו העיקשת עם האימה, עם פשעי המלחמה ועם התסכול שליוו את ההיסטוריה החדשה שלו החל בטבח בדיר יאסין ובמקומות נוספים, כמהדורה מוקדמת של הנפכה, של ההגליה ושל הפליטות.

קרנו של העם הפלסטיני הלכה ועלתה בפני עמי העולם ככל שהלך והשתחרר מאשליית ההישענות על צבאות ה"אחים" הערבים, ככל שבחר בהתנגדות לאימת טרור המדינה שמטיל הכיבוש וככל שעבר לאינתפאדה ולהתנגדות לכיבוש ולהתנחלויות ודבק בהיאחזות באדמת המולדת.

גם המעבר של המיעוט הערבי הפלסטיני בתוך ישראל מן המנטליות שליוותה את טבח כפר קאסם, שבמהלכו נפלו הקרבנות תוך כדי התחננות על נפשם בפני הרוצחים, למנטליות שאפיינה את יום האדמה (30 במרס 1976), שבמהלכו נפלו חללים במאבקם להגן על האדמה בגליל, במשולש ובנגב בעודם נושאים בידיהם אבנים ובעודם מגלים רצון, זכות ועמדה פוליטית מפקחת, אמיצה ואחראית. עמדה לא הרפתקנית, שאינה מתרברבת ואף שאינה נאחזת בפתרונות קסם.

כחלק חי ופעיל מהעם הערבי הפלסטיני עיצב המיעוט הערבי בישראל את הגותו הפוליטית ואת שיטות מאבקו שאינן מזלזלות במאבק הפוליטי ואף לא במאבק העממי ובהגנה על הזכויות הלאומיות, האזרחיות והדמוקרטיות. המיעוט הלאומי הערבי בישראל קיבל הכרעה אסטרטגית לנהל את מאבקו הלאומי והאזרחי, הדמוקרטי והפטריוטי בתוך הזירה הפוליטית הישראלית המורכבת ולהטיל את מלוא כובד משקלו תוך כדי שימוש באמצעי המאבק הפוליטיים והעממיים האפשריים. המיעוט הלאומי הפלסטיני בישראל אינו מנהל את מאבקו, כקרבתן פסיבי המסתפק בהיותו קרבתן ומשלים עם המציאות, אם כי כמיעוט לאומי בעל מודעות פוליטית, הנאבק במדכא והמשיג את זכויותיו אל מול מדיניות הדיכוי והאפליה הלאומית.

בסיכומו של דבר ההיסטוריה של העם הפלסטיני בששת העשורים האחרונים, למרות הקשיים והתסבוכות העכשוויות, היא ההיסטוריה של המעבר מהמנטליות של הנֶפֶּה למנטליות של העמידה האיתנה ("צמוד") ושל המאבק. במסגרתה נוסח מחדש הפרויקט הלאומי הפלסטיני והותוו עקרונות הפתרון הצודק בצורה דיאלקטית וראלית. במסגרתה נוצר גם המעבר ממצב של מבוכה אל מול הקנוניה נגד הזכויות הלאומיות של העם הפלסטיני, אל אימוץ עמדת מתקפה וחשיפה של שלושת רכיבי הקנוניה והם: האימפריאליזם, הציונות והריאקציה הערבית, שלושתם יחד וכל אחד לחוד. בתודעת העם הפלסטיני ועמי האזור והעולם נחרתה בבירור העובדה שהשלישייה הזאת אחראית לנֶפֶּה של העם הפלסטיני ולפשעים שביצעה התנועה הציונית וממשיכה לבצע בתושבי פלסטין: עקירתם וגניבת מולדתם וזכויותיהם. כל אחד מהם לפי משקלו ומידת השפעתו. שלושת הרכיבים הללו אחראים כיום להמשך הקנוניה המונעת מן העם הפלסטיני להשיג את חירותו ואת עצמאותו ומפקיעה את זכויותיו הלאומיות ובראשן הזכות להגדרה עצמית.

ההיסטוריה הפלסטינית מאז אמצע המאה העשרים מבטאת מעבר ממצב של תסכול אשר ליווה את הקנוניה החומרית, הפוליטית והתרבותית נגד קיומו של העם הפלסטיני בתוך מולדתו ומחוצה לה, לאופציה של קריאת תיגר על הייאוש, של העמקת נוכחותו המהפכנית, של השרשת זכויותיו שאינן ניתנות לערעור ושל השגת הכרה בין-לאומית בפתרון צודק בתנאים שנוצרו. הפתרון המוצע נשען על שלושה רכיבים המשלימים זה את זה: (א) הקמת מדינה פלסטינית עצמאית בגבולות 4 ביוני 1967 שבירתה ירושלים המזרחית; (ב) מציאת פתרון צודק לסוגיית הפליטים על בסיס החלטות האו"ם; (ג) ההכרה בציבור הערבי הפלסטיני בישראל כמיעוט לאומי, בזכותו לשוויון לאומי ואזרחי, ובזכותו לחיות בזכות ולא בחסד במולדתו שאין לו בלתי.

האשליה שהנֶפֶּה תחסל את העם הפלסטיני, תעלים את תפקידו ותוריד אותו מבמת ההיסטוריה התנפצה. עובדה זו הביאה את החוגים הציוניים השולטים בישראל להגביר את מאמציהם למחיקת הנֶפֶּה מן ההיסטוריה, מן התודעה הפלסטינית ומן הזיכרון באמצעות חקיקת "חוק הנֶפֶּה" המפליל את כל מי שמחיייה את זכרה ומציין את לקחיה. הדברים הגיעו עד כדי כך ששרת החוץ הקודמת וראש מפלגת "קדימה" ציפי לבני הצהירה (בריאיון טלוויזיוני ערב יום "העצמאות" השישים של ישראל): "על הפלסטינים להיות מודעים לכך שעצמאותם לא תבוא בחשבון עד שלא ימחקו את המונח 'נֶפֶּה' מהמילון שלהם".

הקשר בין הקמת מדינת ישראל והנִפְּבָה הוא קשר בין תאומים סיאמים שנולדו ביחד, נעים יחד וגדלים ביחד. במשך השנים שחלפו מאז שהתרחשה הנִפְּבָה, פעלה ישראל בצורה שיטתית להיפטר מן התאום שלה, להעלמתו או אף לחיסולו, אך הדבר היה בלתי אפשרי. זהו מקור המצוקה הישראלית. כיום ברור לכול שישראל אינה יכולה עוד לחמוק מאחריותה לנִפְּבָה של העם הפלסטיני, בלי להתחייב לפתרון צודק שיתמודד עם תוצאות הנִפְּבָה ועם השלכותיה.

***עיסאם מח'ול** – ח"כ לשעבר, חבר הלשכה הפוליטית של המפלגה הקומוניסטית הישראלית, יו"ר מכון אמיל תומא ללימודים פלסטיניים וישראליים